

ECONOMIA ȘI POLITICA SOCIALĂ

2.1 Geneza economiei sociale

Economia socială a luat naștere acum două secole din dorința oamenilor de a lupta împotriva evenimentelor neprevăzute, de a coopera în muncă, de a se susține reciproc în momente de dificultate (în special în cazul riscurilor profesionale), și de a plasa banii fără să uite că sunt solidari. Un grup de tineri deschizând o sală de internet-cafe, zeci de milioane de oameni cotizând mutual pentru sănătate, un grup de amatori de muzică folk asociindu-se pentru a crea o orchestră de cameră sau pentru a organiza concerte în țară, agricultorii de la munte în asociație cu consumatorii urbani difuzând produse biologice, sau întreprinderi care angajează tineri șomeri, etc., toate acestea reprezintă **economia socială și solidară**. Deși această lume de întreprinderi (**asociative, cooperative și mutuale**) este foarte puțin cunoscută, propune valori solide, născute din creștinismul social, din eficacitatea economică, democrația și solidaritatea socială.

De-a lungul timpului și datorită marilor schimbări care au avut loc în lume, **economia socială** a îmbrăcat diverse forme și a suferit profunde transformări, specifice de la o țară la alta. Dacă aceste schimbări care au traversat diversele forme ale **economiei sociale** le privim în lumina schimbărilor din capitalismul francez, se pot distinge cinci faze corespunzând marilor etape ale acestuia, care-i punctează crizele și îi marchează transformările¹:

- I. Etapa de la Revoluția franceză (1789) la a II-a Republică din 1848:** *perioadă de represiune a coalițiilor, a grupărilor populare, care se creează totuși pentru a revendica dreptul la muncă prin dreptul la asociere, contra concurenței impuse de dezvoltarea manufacturilor capitaliste;*
- II. A II-a jumătate a secolului al XIX-lea (1850-1900):** *recunoașterea progresivă a grupărilor intermediare care luptă împotriva insecurității sociale înregistrată de divizarea muncii asociată industrializării: syndicate, cooperative și societăți mutuale;*
- III. Prima jumătate a sec. al XX-lea (1901-1945):** *întărirea organizației sectoriale (față de concentrarea industrială și financiară) și promovarea activităților în afara muncii pentru salariați (lupta contra vieții scumpe și dreptul la odihnă) prin asociații non-profesionale;*

¹ Daniele Demoustier, *L'économie sociale et solidaire. S'associer pour entreprendre autrement*, Paris, La Découverte și Syros, 2001, p. 18

IV. Etapa 1945-1975 - întreprinderile asociate participă la dezvoltarea societății – economie numită „fordistă”, cu susținerea puterilor publice care îi determină să suporte din ce în ce mai mult „costurile sociale ale creșterii economice”;

V. Etapa 1975-1990, finalitățile și modurile de structurare ale întreprinderilor asociative trebuie să facă față în acest timp transformărilor politice publice și noilor distrugerii socio-economice înregistrate de financiarizare și de multinaționalizarea capitalismului.

Prima etapă în evoluția Economiei Sociale: 1791 –1848

Revoluția franceză din 1789 a deschis larg porțile economiei de piață și capitalismului, afirmând drepturile individuale ale omului și marile libertăți economice (libertatea de întreprindere, libertatea comerțului și libertatea muncii), dar decide atunci să suprimă orice formă de *intermediere* între indivizi și stat, și să interzică orice coaliție și orice corporație (**decretul lui Allarde devenit legea Chapelier în 1791**). **Legea Chapelier** interzicea muncitorilor orice formă de solidaritate și de rezistență, dar afectându-i într-o mică măsură pe patroni. O altă problemă: revoluționarii n-au avut mijloacele necesare pentru a-și pune în practică concepția unui stat protector², și indivizii – în realitate familiile muncitoare – s-au regăsit deci foarte singuri în fața pieței, angajatorilor sau comercianților.

În acest context în care concurența era liberă, în care caracterul privat al întreprinderii și relațiile economice erau consacrate, exodul rural și dezvoltarea progresivă a manufacturilor au pus în pericol atelierele urbane, au distrus solidaritățile din jur, și au înregistrat condiții de viață și de muncă îngrozitoare, suportate de muncitorimea săracă. În ciuda interdicțiilor, muncitorii calificați, regrupați după meseria lor au organizat noi forme de rezistență: societățile de ajutor mutual sunt în același timp societăți de prevedere (membrii se asigură prin cotizații voluntare), de binefacere (susținute de filantropi) și de rezistență³, combinând asigurarea împotriva riscurilor sociale (îmbolnăviri, înmormântări, etc.), sprijinul acordat celor mai slabi (văduve și orfani) și ajutoare profesionale (ajutor de șomaj și de grevă). Aceste organizații completează în același timp funcțiile de protecție socială tolerate progresiv de către stat, și de mișcarea sindicală care a fost reprimată.

Începând cu 1830 câțiva muncitori au organizat direct activitatea economică: pe de o parte **asociația de consum** care era o grupare de achiziții

² Alain Forest, *La Révolution française et les pauvres*, Paris, Librairies Academiques, Perrin, 1986

³ Henri Desroche, *Solidarités ouvrières, sociétaires et compagnons dans les associations coopératives*, Paris, Editions Ouvrières, 1981

de produse de primă necesitate pentru a ameliora puterea de cumpărare prin presiuni asupra acestor mărfuri, pe de altă parte, **asociația de producție** era o formă de întreprindere deținută în mod colectiv de către muncitorii aderenți, care doreau să-și amelioreze veniturile. În ambele cazuri e vorba de apropierea colectivă a rolului și a venitului antreprenorului sau vânzătorului, considerați ca intermediari „paraziți”⁴. Aceste asociații au început să se răspândească începând cu 1840, datorită ziarului „Atelierul” (1840-1850), ziar editat de muncitori pentru muncitori și care susține asociația muncitorească sub toate formele. Acest ziar se inspiră din ideile lui **Philippe Buchez**, medic carbonar, discipol al lui Saint-Simon și creștin social, care într-un manifest din 1831, cheamă muncitorii calificați să se organizeze ca antreprenori în asociații de producție și muncitorii necalificați să constituie asociații sindicale. Astfel, **Philippe Buchez** formulează principiul „rezervelor indivizibile”, alimentate din beneficiile anuale și care constituie unul din fundamentele durabile ale întreprinderii asociative, în ciuda absenței statului juridic apropiat acestei epoci.

Zece ani mai târziu, la **Rochdale** în Anglia, muncitorii țesători se regroupează pentru a fonda un magazin cooperativ, adoptând principiul comisionului cooperativ. Experiența Echitabililor pionieri din Rochdale, inaugurată în 1844, este importantă din două motive. Primul este că arată miza cooperativelor de consum (cumpără la preț de en gros și revinde en detail societărilor, făcând economie de intermediari), care diferă de cel al cooperativelor de producție (întreprinderi deținute majoritar de salariații lor). Cel de-al doilea motiv este că marea majoritate a regulilor de funcționare a celor din Rochdale constituie până astăzi un punct de referință pentru principiile cooperatiste: control democratic, justiție economică, remunerația limitată a capitalului, finanțare prin întreprinderea cooperativă a acțiunilor de formare profesională sau generală pentru membrii săi. Aceste reguli au fost reluate la începutul secolului al XIX-lea de către Alianța Cooperativă Internațională.

Revoluția din 1848 marchează recunoașterea dreptului la muncă prin dreptul de asociere. În locul atelierelor sociale, muncitorii nu obțin decât ateliere naționale⁵, veritabile ateliere de caritate în care statul se ocupă de șomerii, iar în locul unui minister al muncii, s-a creat o comisie a guvernului pentru muncitori, numită Comisia din Luxemburg, care concesiunează subvențiile asociațiilor după închiderea atelierelor naționale. Această închidere declanșează în iunie 1848 o nouă revoltă a cărei represiune semnează sfârșitul acestui elan popular și perspectivei de a substitui manufacturile capitaliste, dând responsabilități celor săraci și o organizație colectivă de producție și distribuție pe baza meseriilor.

⁴ denumire dată de numeroși autori: Charles Fourier, Pierre-Joseph Proudhon, Karl Marx

⁵ Denis Clerc, op. cit, p.22

A doua etapă: 1850 – 1900

În primii zece ani ai acestei perioade s-a manifestat o atitudine represivă față de asociațiile muncitorești, făcând excepție doar unele societăți de ajutor reciproc, cu condiția de a fi conduse de elite (prefect, primar, preot), să se organizeze pe bază teritorială și nu după meserie și să renunțe la toate acțiunile de rezistență profesională, toate celelalte asociații muncitorești dispărând, iar conducătorii acestora fiind uciși, închiși sau exilați.

După acești 10 ani a început sprijinirea asociațiilor muncitorești, în principal de către Napoleon al III-lea care a publicat o broșură pentru combaterea sărăciei căutând să se bazeze pe lucrătorii urbani. Din punct de vedere legislativ în 1864 a fost emisă o lege care recunoaște dreptul la grevă anulând astfel interdicția coalițiilor instaurată prin *legea Chapelier din 1791*.

O dată cu instaurarea celei *de-a treia Republici* în 1875 a avut loc o reconstituire a mișcării muncitorești. Mișcarea muncitorească franceză a optat la sfârșitul secolului pentru ideea colectivistă și s-a separat de branșa reformistă, acuzând cooperativele de producție de îmburghezire, deoarece angajau salariați non-asociați sau refuzau noi societari. Separarea între mișcarea muncitorească și cea cooperatistă a fost alimentată de Legea din 1884 care recunoaște libertatea sindicală, limitând sindicatele la o acțiune de apărare profesională interzicându-le să administreze direct activități economice.

Reglementarea formelor de organizare colectivă

Legea din 1898 care denunță legea ajutorului reciproc, stabilea anumite diferențe între societățile libere, societățile aprobate și societățile recunoscute de utilitate publică, fiecare având anumite caracteristici:

- a) *Societățile libere*, create pe bază de declarație simplă nu necesită autorizație prealabilă, dar fiind private de o parte din personalitatea juridică;
- b) *Societățile aprobate* sunt supuse unui control administrativ pentru a veghea buna utilizare a asistenței publice;
- c) *Societățile recunoscute de utilitate publică* pot primi donații și dispoziții testamentare de la persoane particulare (numărul a rămas scăzut la 17 în 1898).

Pentru societățile de ajutor reciproc, câmpul de activități sociale se lărgeste: îngrijiri medicale și ajutoare, gestionarea operelor sociale, a farmaciilor mutuale (prima farmacie fiind creată de muncitorii mătăsari din Lyon în 1857), pensii, asigurări (de viață și accidente), cursuri profesionale, oficii de plasament și alocații de șomaj, etc. Aceste societăți, în timp, nu au putut să fondeze o federație,

dar s-au grupat în uniuni și au rămas foarte dispersate (8572 de societăți aprobate în 1898 cu mai puțin de 2 milioane de aderenți).

Trecerea de la asociaționism la cooperatie

Treptat termenul de „asociație”, care induce ideea unei supunerii a individului față de grup, se substituie progresiv conceptului de cooperatie care valorizează libera alegere și contractul. Astfel, jurnalul „**Asociația**” (dispărut în 1866) renaște doi ani mai târziu sub titlul „**Cooperatia – jurnalul progresului social**”.

În această perioadă asistăm la o răspândire a cooperativelor de producție în timp ce cooperativele de consum se divizează. Astfel, în anii 1860 cooperativele de producție (cooperative socialiste, cooperative care asociau muncitori și patroni, cooperative creștine, cooperative patronale) au avut o perioadă de înflorire, iar în deceniul opt al secolului XIX sprijinul pentru constituirea de noi cooperative a devenit tot mai puternic datorită faptului că republicanii aflați la putere vedeau în cooperatie „**un zid de apărare împotriva socialismului**”⁶.

Cooperativa de consum a cunoscut o evoluție negativă din cauza concurenței marilor magazine (gen Bon Marche) și a magazinelor cu sucursale multiple. Motivele de divizare și răspândire locală sunt numeroase, dintre care amintim: conflicte ideologice între Școala de la Hîmes și Școala liberală Fougèrouse precum și cea rochdaliană a lui Charles Gide; între antisocialismul cooperativilor din Nîmes și cooperativii socialiști, emanciparea muncitorilor și utilizarea excedentelor din gestiune.

Cooperativa de credit, o altă formă de organizare cooperativă, nu a reușit să se impună în acest sfârșit de secol deoarece a trebuit să înfrunte concurența caselor de economii, ele neavând acces la rescontare din partea Băncii Franței pentru creditele lor. Majoritatea au dispărut în primii 10 ani (1873), iar singurele zone unde au rezistat fiind Alsacia și Lorena anexate teritoriului german, care au beneficiat de introducerea caselor rurale predecesoarele caselor mutuale de credit agricol după modelul Raiffeisen (1882).

Economia socială franceză are ca punct de plecare anul 1880, când statul a început sprijinirea agricultorilor în organizații de piață. În 1897, Jules Méline, ministrul Agriculturii, a obținut finanțarea din partea Băncii Franței a casele agricole, iar după doi ani casele țărănești agricole sunt unite cu statul prin casele regionale. Încercarea de creare a unei case centrale a eșuat încă înainte de război.

⁶ André Gueslin, *L'invention de l'économie sociale*, Paris, 1998, p. 269-339

Etapa a treia: 1901 – 1945

Secolul XX începe cu promulgarea legii din 1901 asupra societăților non profesionale, denumită „**legea libertății**”, care dovedește grija republicanilor pentru limitarea puterii bisericii. Această lege autorizează crearea tuturor grupărilor (exceptând cadrul profesional), însă reglementează puțin mai strict crearea de congregații religioase ceea ce arată puterea bisericii la acea vreme.

Statul în această perioadă încearcă sprijinirea claselor sărace pentru reducerea inegalităților sociale și încurajează federalizarea mișcării mutualiste încă eterogenă și neorganizată prin pregătirea primei legi de pensii în 1910; **Federația Națională de Ajutor Reciproc Franceză (FNMF)** este astfel creată în 1902 la Saint-Etienne.

Mișcarea mutuală a instituit asigurările sociale (1928-1930) fapt ce a născut inițial împotrivirea sindicatelor, dar în 1930 legea a impus totuși obligația de cotizare și-a încurajat salariații să se afilieze la o casă mutualistă, patronală sau sindicală.

În această perioadă cooperativele de consum reușesc să se impună datorită scăderii prețurilor en detail, dar divizarea lor în două mișcări (uniunea cooperativă și bursa cooperativelor socialiste) le-a afectat eficacitatea economică și astfel în 1912 **Charles Gide și Jean Jaures** au decis semnarea unui pact de unire creând astfel **Federația Națională a Cooperativelor de Consum (FNCC)**. Astfel, între 1913 și 1920 numărul societăților și cifra de afaceri au progresat rapid, apoi urmând o stagnare (în 1920 existau 17 societăți regionale cu 404.000 de societari, iar în 1932 s-a ajuns la 44 de societăți cu peste 900.000 de aderenți). În 1921 banca de depozit a magazinelor de engros a devenit autonomă sub numele de Banca cooperativelor franceze, predecesorul **Băncii de Credit Cooperativ și de Ajutor Reciproc (BCCM)**.

În cazul producătorilor independenți sub forma exploatărilor agricole independente observăm o dezvoltare la început sub formă sindicală (14.900 în 1914) apoi sub formă cooperativă (7420 în 1939). Dezvoltarea cooperăției agricole este influențată major de evoluția piețelor agricole și de politicile publice.

Inspirându-se din modelul **Căsuței Naționale pentru Credit Agricol** statul a susținut, de asemenea, cooperativele non-agricole creând în 1938 Casa Centrală de credit cooperativ sub forma uniunilor de cooperative specializate în finanțări pe termen mediu și lung.

Dezvoltarea celor două sectoare ale economiei sociale (asociațiile de odihnă și educație populară și asociațiile de asigurări) a dus la aplicarea unor măsuri de către stat, în perioada interbelică, cum ar fi democratizarea sportului și activităților de agrement prin susținerea sălilor de sport a caselor culturale și a celor

în aer liber și susținerea mișcărilor de educație populară. Această dezvoltare împrumută adesea statutul asociativ.

Inițiative asociative apar în 1934 la Niort unde funcționarii pentru a scăpa de intermediari au creat **Societatea Mutuală de Asigurări a Instituturilor Franceze (MAIF)**, **Garanția Mutuală a Funcționarilor (GMF)**, precum și **Societatea de Asigurări Mutuale Agricole (AMA)**.

Anii 1940-1944 aduc schimbări pentru cooperative: Federația națională a cooperativelor de consum este dezvoltată de către regimul de la **Vichy**, dar Federația națională a mutualității franceze a putut să-și continue activitățile. Cooperativele de producție trăiesc și ele o perioadă controversată: seduse de corporatismul regimului de la **Vichy** anumiți membrii ai confederației societăților cooperative muncitorești de producție au acceptat Carta de muncă atunci când cooperativele își închideau ușile sau refuzau să lucreze pentru industria de armament.

Această perioadă sumbră în istoria franceză arată conflictul latent în economia socială, între apărarea identității profesionale, care poate deriva spre un corporatism, și o viziune mai progresistă a societății.

Etapa a patra: 1945 – 1975

După eliberarea Franței, mobilizarea pentru reconstrucția națională s-a hrănit din aspirația la o democrație economică și socială anunțată în programul Consiliului Național al Rezistenței. Participarea proprietarilor și a salariaților se evidențiază în marile reforme: *naționalizarea, care nu se vrea o etatizare, grație gestionării tripartite a întreprinderilor publice de către: salariați, proprietari și stat; o planificare îndrumătoare care asociază, progresiv, diferiți factori socio-economici în procentaje (Comisariatul General pentru Planificare); un program ambițios de securitate socială care trebuie garantat de administratori aleși de syndicate și de asociațiile familiale; reuniuni de întreprinderi care nu uită totuși gestionarea operelor sociale, etc.*

În acest context este votată în 1947 marea lege pentru cooperare care unește într-un text unic reguli comune ale diferitelor familii cooperatiste: *dubla calitate a persoanelor ce aparțin acelei societăți, drepturi egale asupra gestiunii, statut de societate civilă sau comercială, cu capital fix sau variabil, părți nominative și cesionabile condiționate, însușirea colectivă a beneficiilor, transmiterea dezinteresată a activului net, etc.* Această lege confirmă deci apartenența cooperativelor comerciale la societățile de capital, cu deținere individuală de capital, evitând astfel ca, aceasta să fie atrasă la capital în exercițiul financiar și la repartitia de excedent.

Cealaltă dinamică politică și culturală marcantă pentru economia socială din această perioadă este dezvoltarea politicii publice a statului care deschide un câmp larg ajutorului reciproc și asociațiilor. Puterea politică continuă să reglementeze activitățile lor și să finanțeze o hotărâre cu privire la intervenția lor în economie, iar din când în când asociațiile ajung să gestioneze și efectele sociale.

Întreprinderile colective de după război se înscriu în ideea împărțirii roadelor dezvoltării economice, facilitând accesul la sănătate, la credit și la întreținerea populației rurale și urbane, contribuind la adaptarea lor, la schimbarea de educație. Ele preiau de asemenea și greutățile datorate costurilor sociale produse din industrializare, urbanizare și a salarizării femeilor.

Rolul ajutoarelor reciproce în protecția socială

Dezvoltarea ajutoarelor reciproce după război acoperă la fel de bine atât protecția de persoane cât și cea de bunuri.

Instaurarea securității sociale în 1945 nu a distrus ajutoarele reciproce, ci dimpotrivă în momentul în care acestea trebuiau generalizate, numeroase categorii au refuzat să se integreze, iar o parte a sănătății a rămas în responsabilitatea proprietarilor (tichetul moderator). Statul acordă în sistemul de ajutor reciproc asigurări pentru boală, dar îi este interzisă publicarea și reglementarea destinației acestor rezerve. Funcțiile sale sunt amintite în ordonanța din 1945: punerea la dispoziție a resurselor pentru asigurarea bolii, acțiuni pentru prevenire, gestionarea muncilor sanitare și sociale (de exemplu centre de îngrijire medicală). Astfel, sistemul de ajutor reciproc crește ca încredere, de la 11 milioane de aderenți în 1945 la 25 de milioane la sfârșitul anului 1970, iar un număr important de profesioni reclame păstrarea gestiunii de ajutor reciproc ca regim obligatoriu (agricultorii cu sistemele de ajutor social agricol, funcționarii din sistemul de educație națională) cât și sistemele de ajutor reciproc din întreprinderi, care se vor crea.

De asemenea, odată cu îmbunătățirea locuinței și dezvoltarea automobilului, nevoile de asigurare contra stricăciunilor bunurilor se manifestă din ce în ce mai mult. Astfel, în anii '50 și '60 nasc artizanii, comercianții, și aproape în același timp sistemele de ajutor reciproc, constituindu-se în final sistemele de ajutor de asigurare pentru acoperirea riscurilor.

În domeniul agriculturii, după război, datorită sărăciei alimentare, **Ministerul Agriculturii** încurajează constituirea de cooperative de aprovizionare (de exemplu îngrășăminte) și mecanizarea pentru distribuirea progresului tehnic și sporirea producției. Se dezvoltă apoi cooperativele comerciale de transformare (morărit, brânzeturi) a produselor agricole.

Legile de orientare din 1960 și din 1962 marchează sfârșitul sprijinului necondiționat al cooperativelor de către puterea publică care favoriza relațiile

directe dintre agricultori și cei din industria alimentară: societățile de interes comun agricol (SICA), la care se puteau asocia și non-agricultori, sunt astfel create în 1961; statul reduce progresiv avantajele financiare ale cooperativelor (subvențiile pentru echipament, prețuri de bonificație), menționând în același timp degrevarea lor fiscală cu ocazia legii din 1972.

Începând din anii '60 cooperativele se transformă în agenți de producție care își apără cifra lor de afaceri prin creșterea continuă a vânzărilor, de îngrășăminte, semințe și alte pesticide, etc. Contradicția între micșorarea cererii în agricultură și goana pentru productivitate pun cooperativelor un mare semn de întrebare în ceea ce privește solidaritatea între agricultori.

În ceea ce privește *serviciile bancare și a creditului*, așa cum accesul la credit al întreprinzătorilor individuali a fost facilitat la începutul secolului de băncile cooperative și de ajutor reciproc (creditul agricol, băncile populare, creditul cooperatist), așa serviciile bancare ale economiilor urbane s-au axat pe societăți de credit de ajutor reciproc la finele anilor '50. Prin intermediul prețurilor bonificate și livretelor de economii, visteria statului utilizează cooperativele pentru încurajarea economiilor populare, pe de o parte, și accesul la credit pe termen lung și la consumabile (automobile, echipament menajer) pe de altă parte.

În ceea ce privește *cooperativele de consum*, la începutul anilor '60, acestea sunt concurate în mod progresiv de magazinele populare și de societățile tip supermarket (Carrefour este promotorul). Implantate în special în zonele semirurale și axate pe produse alimentare, cooperativele trebuie să copieze modul de gestiune și finanțare al concurenței capitaliste datorate cererilor nou create ale clienților prin urbanizare. Crearea laboratorului pentru testarea calității produselor răspunde noilor exigențe pentru calitatea produselor, ca ecou la cererea asociațiilor de protecție a consumatorilor. Cooperativele abandonează astfel activitățile periferice (asigurările, îndeletnicirile plăcute) pentru a se concentra spre o nouă metodă de distribuire.

În opoziție cu cooperativele se nasc asociațiile de ajutor reciproc, asociațiile de gestionare a echipamentelor socio-culturale ca expresie a noilor nevoi, inițiative locale ale instrumentelor părților politice. După crearea *Uniunii Naționale Interfederale a Muncii Sanitare Private și Sociale (UNIOPSS)* în 1947, asemănătoare cu operele caritabile, până la marea lege a instituțiilor sociale și medico-sociale din iunie 1975, asociațiile preiau cea mai mare parte a populației fragilă din punct de vedere social: familii, copii, adolescenți, muncitori tineri, emigranți, persoane handicapate, persoane în vârstă. Ele acoperă de asemenea o mulțime de nevoi sociale cu participare financiară din partea statului.

Se nasc o serie de asociații și în practicile sportive, participând la democratizarea sportului datorită angajamentelor benevole și a ajutorului colectivităților locale în ceea ce privește punerea la dispoziție a echipamentelor. Câteva asociații multisportive municipale sau afiliate la **Federația Sportivă și de Gimnastică a Muncii (FSGT)** păstrează o apropiere transversală privilegiind practica în masă, mai mult decât sportul de performanță.

În opoziție cu centralismul sportiv, acțiunea culturală ia forme mult mai amănunțite: diferite grupuri de artiști utilizează forma de asociație pentru a organiza activitatea lor colectivă, dar angajamentele lor rămân cel mai adesea individualizate datorită faptului că un spectacol necesită mult timp pentru punere în scenă. O mulțime de mici asociații umplu marile așezări culturale (teatru, operă, case de cultură) cu statut de asociații, dar cu susținere politică.

De asemenea, tot în sectorul asociativ, se dezvoltă departamentul de vacanțe, de grupuri sociale tinere și populare: hanuri de tineret, sate de vacanțe familiale, favorizând un turism de masă care privilegiază destinațiile rurale în detrimentul celor care au deja o concentrare turistică.

În această perioadă asociațiile au avut o evoluție importantă spre deosebire de întreprinderile cooperatiste, susținute de intervenția publică.

Etapa a cincea: 1975 – 1990

În momentul în care termenul de „**conomie socială**” a fost abandonat, după ce fusese promovat în 1900, bucurându-se de dezvoltarea autonomă a fiecăruia dintre componentele sale (asociații, cooperative și sisteme de ajutor reciproc), schimbarea a venit însoțită de responsabilitățile naționale ale acestor mișcări, în scopul unirii pentru afirmarea identității comune a organizațiilor și a capacității lor de intervenție socială. Astfel, în 1977 se adoptă referirea la **economia socială**, precizând termenul de „**întreprinderi de economie socială**”. Această întreprindere de economie socială devine așadar referința centrală din **Carta Economiei Sociale** publicată în 1980, care confirmă latura sa democratică și umanistă, concluzia fiind că „**economia socială este în interesul omului**”.

În acest sens s-au creat alte două asociații intersectoriale: **Fundația pentru Dezvoltarea Economiei Sociale (FONDES)** și care astăzi nu mai există) și **Asociația pentru Documentare asupra Economiei Sociale (ADDES)**.

În momentul în care socialiștii au ajuns la guvernare în 1981, **Michel Rocard**, numit Ministru al Proiectării și Amenajării Teritoriului, creează o **Delegație Interministerială a Economiei Sociale (DIES)**, ale cărei atribuții sunt instituționalizate pentru prima oară în economia socială: asemănarea cu cooperativele, sistemele de ajutor reciproc și cu asociațiile de producție se asimilează acestor organisme. Crearea **DIES** răspunde cererii economiei sociale de a avea un interlocutor administrativ unic pentru

a facilita dezvoltarea sa. Se creează un comitet consultativ mixt pentru studiul întrebărilor transversale (statute, finanțare, formare). Una dintre primele realizări este **Institutul de Dezvoltare a Economiei Sociale (IDES)**, instituție publică financiară susținută de fondurile proprii ale întreprinderilor sociale.

Afirmarea și recunoașterea economiei sociale crește datorită exigențelor concurenței care își menajează propriile specificități în momentul în care idealul lor democratic pun sub semnul întrebării funcționarea generală a întreprinderilor capitaliste și în același timp propria lor funcționare (autogestiune, cooperare). În timp ce ele își apără capacitatea lor de a supraviețui, liberalizarea economică agravează șomajul, sărăcia și inegalitatea produsă de criză, ceea ce înviorează cererile acțiunii sociale.

Cooperativele și asociațiile rezistă în lupta contra sărăciei și șomajului

În momentul în care primul ministru **Razmond Barre** lauda meritele creării întreprinderilor de către șomeri, mari speranțe se puneau în societățile cooperatiste de producție (**SCOP**) pentru lupta împotriva închiderii companiilor și pentru reducerea șomajului, măsuri îndreptate în special spre șomerii cei mai calificați (femei, tineri, vârstnici). Această formulă a fost aleasă de lucrătorii sociali pentru a experimenta forme de întreprinderi aliate integrării sociale. De partea lor, sindicatele priveau cu un ochi foarte atent salvarea companiilor de către formula cooperatistă.

Reforma legii asupra **SCOP**-urilor, în 1978, a facilitat folosirea acestui statut: aceasta a redus numărul de societăți de la 7 la minim 4; a autorizat statutul **Societăților cu Răspundere Limitată (SRL)** și **Societatea Anonimă (SA)**; permit șomerilor să-și transforme indemnizațiile în părți sociale. Reprimarea ajutoarelor publice specifice marchează sfârșitul fazei de experimentări: **SCOP**-ul al cărei membrii s-au înmulțit de-a lungul perioadei 1975-1995, recrutează de acum muncitori calificați și bine integrați pentru funcțiile de inserție profesională fără a pretinde transformarea în societari a muncitorilor în tranziție.

Prin statutul asociativ se moștenește cel mai mare număr de activități cu privire la formare și producție. Trei acțiuni sunt reprezentative: companiile intermediare (devenite întreprinderi de inserție); asociațiile intermediare; regiile de cartier.

În 1985 o circulară ministerială recunoaște juridic **întreprinderile intermediare (EI)**, dar această recunoaștere le este retrasă în 1986 de Guvernul **Chirac** care preferă să încurajeze asociațiile intermediare. Cu toate acestea mai multe **EI** reușesc să supraviețuiască datorită fidelității clienților, ca urmare a contractelor de muncă ajutate și sprijinite de Direcția de acțiune socială a ministrului afacerilor sociale, și a Fundației Franceze. Începând cu 1988, **EI-urile**

(care preiau în momentul acela numele de întreprinderi de inserție) beneficiază din nou de finanțare publică sub forma unei înțelegeri între serviciile de inserție și o subvenție pentru finanțarea acompaniamentului social. Astfel, din 1990 până în 1995, numărul **EI-urilor** se dublează, fiind în general întreprinderi de talie mică.

Asociațiile intermediare (AI), recunoscute în 1987 datorită legii Seguin, se dezvoltă sub o cu totul altă logică decât întreprinderile de inserție, nu creează propriile lor activități, ci sunt înființate ca asociații de ajutorare a șomerilor, care vor să ofere ore de muncă în schimbul unei indemnizații sub formă provizorie personalizată.

Pentru a face față numărului mare de șomeri care lovesc anumite cartiere dominate de locuințe sociale, s-au creat **regiile de cartier**. Acestea furnizează servicii locuitorilor cartierului, angajând locuitorii cartierului, fiind finanțate de chiriași și de puterea publică. Acestea încearcă ca prin animarea vieții locale și inserția profesională a locuitorilor, să dezvolte participarea locuitorilor și calitatea vieții prin servicii de proximitate. Activitățile acestor regii de cartier completează serviciile oferite de asociațiile chiriașilor (curățenie, întreținerea spațiilor exterioare, întreținerea clădirilor, grădinarit, etc.), fiind ajutate de serviciile individuale ale locuitorilor (călcat rufe, croitori, anticariat, curierat și secretariat, etc.) și de asociațiile de cartier (ajutor la montarea de proiecte).

În sens larg, sectorul asociativ participă la politicile de inserție ajutând stagiarii și salariații cu contract de muncă pe termen limitat, fiind numit de cadrele politice tratament social pentru șomeri. Posturile locale, munca în folosul colectivității (TUC), contractele de muncă solidare (CES sau CEC), în sectorul asociativ au fost mult solicitate de stat.

Incontestabil aceste inițiative ajută la dezvoltarea economiei solidare făcându-se cunoscute prin specificitatea lor, dar se inspiră și din dimensiunea socială și politică a tuturor activităților economice. Pune accent pe necesitatea și posibilitatea dezvoltării solidarității prin activitatea economică.

Astăzi, se vorbește de ***o nouă economie socială***, așa încât, condițiile de reînnoire ale economiei sociale reactualizează dimensiunile socio-economice și socio-politice proprii emergenței (apariției) precedente a economiei sociale. În țările industrializate, datorită crizei structurale a societății și a economiilor noastre, condiția de necesitate (nevoi) pare mult mai acută decât în perioada numită „trente glorieuses”. Astfel, se deschid noi câmpuri de inițiativă în economia socială. În particular, reculul statului-providență în numeroase domenii și pierderea a milioane de locuri de muncă, duc la apariția unor noi necesități pentru un număr din ce în ce mai mare de persoane protejate anterior. Apar noi cereri sociale care reprezintă nevoi care nu mai pot fi satisfăcute într-o manieră suficientă de piață sau prin intervenții publice. Dacă economia socială a fost în secolul al XIX-lea

o reacție și în același timp o adaptare funcțională la economia de piață, la sfârșitul sec. al XX-lea, noua economie socială este o ripostă la incapacitatea conjugată a pieței și a statului de a asigura ocuparea totală pe bazele care au existat în perioada de expansiune.

În societatea contemporană, condiția de identitate colectivă, pune în avantaj, fără dubii, crearea unui efect de levier față de cea a necesităților. Există numeroși factori care acționează împotriva acestei identități colective, cum ar fi: individualismul ambiant, distrugerea legăturilor sociale și slăbirea lianțurilor tradiționale (religia, școala, comunitatea de vecini, sindicatele, mișcările muncitorești etc.). Șomajul, foarte evident are de asemenea un rol puternic în distrugerea legăturilor sociale, munca fiind un vector cardinal al integrării sociale. Totuși se pare că există un teren unde se înrădăcinează veritabile dinamici colective și unde se nasc numeroase inițiative de economie socială. Acest teren îl reprezintă viața asociativă care ia forme multiple în toate societățile occidentale.

Înmulțirea excesivă a asociațiilor nu reprezintă prea des expresia identităților colective totalizatoare, dar sunt martore la realizarea unei conștiințe colective în fața actualelor provocări. Unul din exemplele cele mai marcante este, fără îndoială, creșterea angajării cetățenilor în favoarea acceptării lucrătorilor sociali, a sindicaliştilor și responsabililor economici. Acestea reies din noile cereri adresate puterii publice, și care îi îndeamnă pe cetățeni să se asocieze și să dezvolte ei singuri acțiuni, pe plan local sau uneori chiar la o scară mai mare.

Viața asociativă se prelungește câteodată în dezvoltarea cooperativă și este creuzetul unei posibile reînnoiri a economiei sociale (o demonstrează un studiu comparativ asupra a nouă țări). După cum sugerează experiența unor țări, pe 10 sau 15 ani, inițiativele locale de inserare par să fie pe calea de a forma rețele socio-economice combinând dimensiunile comerciale și ne-comerciale. Aceste inițiative productive sunt traversate dintr-o perspectivă de economie socială și chiar de o economie solidară, pentru că, o parte din ele caută mai degrabă să întărească simultan apartenența socială la o comunitate și crearea de locuri de muncă, punând în discuție singura „logică de adaptare la modul de producție comercial”⁷.

În alți termeni, asumându-și o parte din constrângerile legate de economia de piață, aceste activități economice încearcă să facă o distincție calitativă și să regroupeze persoanele excluse de pe piața muncii, urmărind obiective sociale și economice în același timp și mizând în principal pe un mod de gestiune asociativ, și utilizând capitalul disponibil în perspectiva unui antreprenariat social sau colectiv.

***Care este amploarea exactă a fenomenului în fiecare context național?
Este oare expresia unei neo-filantropii sau a unei potențiale dezvoltări a noilor***

⁷ Jacques Defourny, Louis Favreau, Jean-louis Laville, *Insertion et nouvelle economie sociale*, Paris, Desclée de Brouwer, 1998

forme de identitate și de utilitate socială? Este martorul unei instrumentalizări (folosiri) a acțiunilor locale în cadrul abordării sociale a șomajului sau un răspuns inedit la nevoile locale și la contribuția la viața democratică?

Acestea sunt întrebările la care trebuie să răspundă noile portrete naționale realizate pe un plan comun care permite stabilirea unor date (informații) esențiale – câteodată dificil de obținut – după principalele puncte de discuție, cum ar fi: ***evoluția pieței muncii și a politicilor publice de luptă contra șomajului și împotriva excluziunii sociale, analiza recăderilor economice și sociale a inițiativelor asociative sau cooperatiste de integrare, analiza interfeței acestora cu politicile publice, identificarea condițiilor favorabile sau de reușită a acestor inițiative, căi de perspectivă pentru viitorul lor, etc.*** În plus, această muncă comparativă (între diferite țări) va avea în final meritul de a provoca reflecții transversale și de a stimula o concluzie centrală pentru reînnoirea economiei sociale și a orizontului acestor inițiative.

2.2 Reperre istorice în promovarea politicilor sociale

Componentele politicii sociale (asigurările și asistența socială) nu sunt noțiuni noi, ci s-au manifestat încă din epoca medievală, acestea fiind asigurate în mod esențial de Biserică. Aceasta a fost cea care a jucat rolul major în distribuirea ajutoarelor alimentare și a donațiilor, de la cei bogați spre cei săraci. Ajutoarele proveneau, pe de o parte din partea regelui, oferite celor nevoiași cu ocazia sărbătorilor, a încoronărilor și a funeraliilor celor mari și pe de altă parte din donații făcute cu scopul de a asigura caritatea creștină. Astfel, Biserica a îndeplinit funcția de asistență a celor nevoiași.

Apoi, din secolul al XV-lea în marile state ale Europei (Franța și Germania în special) au luat naștere confreriile⁸, care au funcționat ca adevărate societăți de ajutor. Unele sunt de origine strict religioasă și reunesc toate grupurile sociale într-o societate legată de cultul unui sfânt, iar altele regroupează maiștrii și muncitorii aceluiași corp de meserii⁹.

Începând din secolul al XVII-lea atitudinea statului Vechiului Regim față de problema socială se schimbă. Dacă până atunci săracul „***era considerat drept un personaj sacru, imagine a lui Christos***”¹⁰, din acel moment imaginea săracului se schimbă fiind considerat un om inutil care nu produce nimic într-o epocă în care munca devine o valoare. În acest sens, se pune problema limitării ajutorului,

⁸ confrerie – asociație constituită în scopuri religioase sau caritabile

⁹ Francis Demier, *Istoria politicilor sociale, Europa sec. XIX - XX*, Institutul European, 1998, p. 7

¹⁰ Idem, op. cit. p. 27

pentru că poate stimula inactivitatea, și mai mult, fondurile rămân nesemnificative și incapabile să înfrunte sărăcia.

Astfel, în 1601, în Anglia a fost pusă în aplicare „**taxa săracilor**” (sau statutul reginei Elisabeta), preluată și de alte state cum ar fi **Norvegia, Suedia, Olanda, Danemarca, Belgia, Germania, Elveția și Scoția**. Această taxă a fost consecința unei secularizări a mănăstirilor, de către Henric al VIII-lea, biserica nemaiaivând mijloacele necesare pentru a mai îndeplini funcția de asistență, și mai mult numărul celor nevoiași accentuându-se pe fondul unei creșteri demografice însemnate și sub efectul îngrădirilor care au sporit numărul țăranilor fără pământ.

În Franța, statul încearcă să controleze masa săracilor, creând Marele Birou al săracilor din **Paris, Lyon, Rouen**, care creează servicii publice controlate de laici în care se concentrează mijloacele fostelor spitale principale și distribuie ajutoare alimentare. **Aceste ajutoare nu se mai sprijină pe caritate personală, ci pe caritate „administrativă”, care controlează ca ajutoarele sociale să ajungă la adevărații săraci.** Lupta împotriva sărăciei se recentrează pe spitalul general, unde săracii sunt mai degrabă închiși în spitale alături de bolnavi, cerșetori, nebuni și prostituate, decât ajutați.

În secolul al XVIII-lea, sistemul spitalului general a fost aspru criticat, datorită politicilor costisitoare dezvoltate de marile monarhii, progresând un nou model, „**modelul liberal**”, prin care se afirmă dreptul săracilor la asistență, dar se manifestă și dorința de a se vedea apărând un guvern al „delăsării” care să opună constrângerii ajutorului, libertatea individului.

În țările germanice influența puternică a corporațiilor și greutatea ierarhiilor sociale limitează influența ideilor liberale. Dar, din 1776, există un statut al minerilor în Prusia, care fixează durata de 8 ore / zi, asigură dreptul la muncă, un minim de venit și oferă muncitorilor un sistem de asigurare foarte avansat împotriva bolii și accidentelor legate de profesia lor. Astfel, corporațiile joacă în Prusia un rol major și asigură adesea o acoperire în caz de boală, invaliditate și accident.

Revoluția franceză a antrenat o grijă profundă a sistemului de ajutor tradițional, dezvoltând o cu totul altă perspectivă, punând în valoare libertatea individului, autonomia sa necesară, emanciparea sa, măsurată prin retragerea statului. Astfel, se creează Comitetul pentru cerșetorie al Adunării Constituante și care îi ajută pe infirmi și bătrâni, dă de lucru săracilor valizi și reprimă cerșitul și pomana, iar atunci când atelierele de caritate sau de ajutor sunt depășite de numărul săracilor, chestiunea asistenței se politizează.

În Constituția din 1793 se impune în mod oficial dreptul la asistență. **Marea Carte a Binefacerii Naționale** înțelege să protejeze persoanele în vârstă, mamele văduve, orfanii, iar spitalele și pomenile sunt înlocuite de un ajutor la domiciliu. Dar, datorită războiului această politică națională de binefacere a fost

și ea abandonată, astfel că, opțiunea „liberală” este cea care învinge încă o dată în filozofia notabililor de la începutul secolului al XIX-lea. În concepția modelului liberal nu trebuie căutată o anumită politică socială, ci trebuie să se urmărească creșterea și dezvoltarea economică, pentru că, numai aceasta va permite mobilizarea celor care nu au un loc de muncă și va aduce un venit victimelor unei societăți de subdezvoltare. Astfel, **„binefacerea publică”** este considerată cea care creează și întreține lenea, pentru că distruge îndemnul spre munca productivă. În lucrarea sa¹¹, **T.R. Malthus** afirmă că **„legea săracilor încurajează menținerea activităților nerentabile în detrimentul unei mai bune utilizări a mâinii de lucru. Legea produce suprapopulația care ea însăși explică sporirea mizeriei.”**

În acest sens, munca trebuie introdusă în mecanismele asistenței, pentru a permite politicii sociale să se autofinanțeze și aceasta prin prelevarea obligatorie din veniturile primare ale celor ce muncesc, în scopul asigurării protecției sociale.

Dar, între proiectul liberal, coerent și eficace în teorie și realitatea reformelor întreprinse la începutul sec. al XIX-lea, există o mare diferență. Ei mizau pe faptul că, odată cu creșterea și dezvoltarea economică, mizeria și sărăcia se vor diminua și că sărăcia este rezultatul subdezvoltării economice a vechii societăți. Dar, nimic din toate acestea nu s-a confirmat, ci dimpotrivă sărăcia s-a accentuat. După **J.B. Marbeau** (inventatorul creșelor), **Franta** ar fi avut 250.000 de cerșetori, 1,8 milioane de nevoiași, 3 milioane de indivizi înscriși la birourile de binefacere și 6 milioane de francezi aveau nevoie de ajutoare. Cheltuielile cu politica socială rămân extrem de reduse (nu reprezintă mai mult de 0,3% din venitul național) și terenul socialului strict delimitat: lipsurile, copii abandonati și bătrânețea asociată deznodământului.

Spitalele, ospiciile și birourile de binefacere, rămân armătura esențială a politicii sociale a sec. al XIX-lea, iar din 1796 conducerea spitalelor și ospiciilor a fost încredințată autorităților comunale, statul girând un număr foarte mic de instituții specializate ca acelea de surdo-muți și orbi. Acestea se finanțează, în cea mai mare parte, din actele de caritate ale fundațiilor permanente și alimentate de donații testamentare. Spitalul era sursa esențială de asistență, cheltuind anual (1840) pentru ajutoarele publice 49 de milioane de franci, iar între 1800 și 1850 au fost create peste 30 de spitale.

Birourile de binefacere, create în 1796 cu scopul de a organiza la domiciliu asistența săracilor, au fost alipite administrațiilor municipale, găsindu-și resurse în donațiile particularilor și în subvențiile municipalităților. Aceste birouri distribuie pâine, supă, lenjerie, câțiva medici acordă consultații și efectuează vaccinări gratuite, devenind pivotul muncitoresc al unei asistențe foarte variate acordate săracilor.

¹¹ T.R. Malthus, *Essai sur le principe de population*, 1798

În **Anglia**, schema liberală antietatistă găsește o mai mare coerență, pentru că este sprijinită de un progres economic mai evident decât în Europa continentală. Ajutoarele la domiciliu sunt acordate săracilor valizi în caz de urgență; trei sferturi din săraci sunt ajutați în afara *Workhouses-urilor*; în 1867 apare o rețea de infirmerii de cartier, etc. Astfel, sistemul englez pare a-și fi constituit o rețea de siguranță care i-a împiedicat pe săraci să moară de foame într-o perioadă de mutații economice crude pentru ei.

La începutul sec. al XIX-lea se încearcă să se promoveze noi forme de asistență prin mișcarea asociativă și ideea unei auto-asigurări pentru a face față hazardului vieții prin înființarea caselor de economii și a caselor de pensii

În **Anglia** au fost înființate primele **case de economii**, cu scopul de a primi economiile muncitorilor. Sub monarhia din iulie, o lege din 1830 încurajează casele de economii care aduc un profit de 4%, în timp ce bonurile regale oferă 2% sau 3%. Pentru filantropi, acest sistem de prevedere trebuie să aducă siguranță săracilor, permițându-le să dețină la sfârșit o mică proprietate.

În **Germania** casele de economii rămân în domeniul privat, fondurile fiind plasate la landuri, convertite în împrumuturi ipotecare sau încredințate în avans caselor de amanet, care s-au constituit tot în această perioadă. Apoi, datorită faptului că aceste case de economii au înregistrat progrese lente s-au înființat casele de pensii (casele de prevedere sau de ajutor), care depind de inițiativa patronilor din industrie, fiind vorba mai mult de „caritate” decât de prevedere având în vedere faptul că, aceste case se alimentează din rețineri accidentale sau din amenzile impuse lucrătorilor uzinelor și nu din cotizații regulate, pentru că muncitorii sunt sceptici și nu au economii de depus la casele de economii.

În **Franța** numeroase întreprinderi au adoptat un mod de prevedere obligatoriu pentru alimentarea unei *case de pensii* (de exemplu în compania căilor ferate din Rouen se rețin pentru pensii 3% din salariul tuturor lucrătorilor și se adaugă o parte egală extrasă din fondurile companiei), dar gestiunea lor s-a dovedit dificilă (din 35 de societăți fondate în 1808, 22 au dispărut), deoarece pensiile și impozitele depășesc cu mult încasările, iar muncitorii își îndreaptă atenția spre asigurarea de boală.

În **Anglia casele de pensii** au avut un succes mai mare (1850 – 2 milioane de cotizanți și 80 mil. livre în depozit în casele publice), având și posibilitatea de a-și plasa fondurile în casele de economii.

Adevărata noutate a anilor 1840 constă în progresul societăților de ajutor mutual, iar cea mai mare amploare au avut-o în Anglia, unde încă din 1773, camera comunelor încurajează printr-un *bill (proiect de lege)* asociațiile de binefacere mutuale, *Friendly Societies*, reunind 1,6 milioane de membri și un capital de 160 milioane (peste 3 milioane de muncitori englezi beneficiind de acest sistem de într-ajutorare). Serviciile oferite de aceste societăți sunt diverse: asigură

cheltuielile pentru înmormântare, ajutoare în caz de boală, de infirmitate sau de văduvie, bătrânețe, furnizează combustibil, haine, alimente, unelte, etc.

În **Franța**, societățile mutuale sunt asigurate prin cotizațiile muncitorilor, adesea îmbogățite cu subvențiile de origine patronală sau municipală. Obiectivul acestor societăți este acela de a garanta în caz de boală, o alocație zilnică, în loc de salariu. De asemenea, asigură cheltuielile pentru medic, medicamente și acordă văduvelor un ajutor temporar. Numărul societăților mutuale a crescut foarte mult, astfel că, în 1847 erau 2050 de astfel de societăți adunând 22.695 de membri, iar în Anglia erau de 10 ori mai multe societăți mutuale decât în Franța.

Revoluția din 1848 a făcut ca numeroase societăți de caritate să nu se poată adapta la societatea industrială, mijloacele lor fiind prea limitate în raport cu dinamica nevoilor și extinderea pauperizării agravate de criză și exodul rural. Altfel, se impune ca protecția socială să fie o afacere colectivă care să implice și statul, iar republicanii albaștri, legitimiștii, democrat-socialiștii sunt convinși că asistența și prevederea nu mai pot fi lăsate la întâmplare, pe seama inițiativei private. În acest sens, articolul 8 al Constituției celei de-a II-a Republici stabilește că: *„Republica trebuie să asigure printr-o asistență fraternă existența cetățenilor nevoiași fie procurându-le resurse, fie oferindu-le ajutor celor care nu sunt capabili să lucreze”*¹².

În această perioadă apar noi legi sociale: *Legea din 22 aprilie 1850 privind curățarea locuințelor insalubre și care antrenează amestecul puterii publice în gestiunea patrimoniului imobiliar împotriva proprietarilor; Legea din 24 iulie 1851 reformează administrația caselor de amanet; Legea din 7 august 1851 constrânge spitalele urbane să primească persoane din mediul rural; Legea din 10 ianuarie 1849 organizează Asistența publică la Paris și tot atunci sunt fondate creșele publice; Legea din 15 iulie 1850 permite societăților de ajutor mutual să devină instituții de utilitate publică sub supravegherea autorităților municipale; din 25 iunie 1850 este creată Casa națională de pensii fiind deschisă oricărei persoane care dorește să-și constituie o pensie.*

În **Germania**, după Revoluția din 1848, consiliile de corporație se organizează, pe baza unor reglementări pentru a stabili arbitraje privind orele de muncă, salariile și condițiile de lucru. Este înființat un birou al inspectorilor de manufacturi și fondurile de asigurări se multiplică pentru a acoperi cheltuielile de boală. Toate aceste măsuri acoperă mica producție artizanală, iar marea întreprindere rămâne încă supusă inițiativelor paternalismului patronatului.

Dacă în Anglia liberalismul are suficientă putere de a convinge oamenii să-și asigure ei înșiși propria securitate, în Franța și Germania, datorită crizei pe care o traversează sunt înclinați să reintroducă o responsabilitate colectivă a statului față

¹² preluat din Francis Démier, *Istoria politicilor sociale, Europa, sec. XIX-XX*, Institutul European, 1998, p.33

de soarta muncitorilor, dar în Franța statul-providență își leagă soarta de un stat autoritar care nu va reuși să rezolve problemele clasei muncitoare, iar în Germania „**monarhia-providență**” nu era decât un proiect.

După treizeci de ani (1880), **legile bismarkiene**, stabilind regimuri obligatorii de asigurare pentru boală, accident, pensii, propune Europei muncitorești un model ideal de protecție. **Bismarck** impresionat de **Comuna din Paris** a fost convins de necesitatea unei politici mult mai intervenționiste într-o societate încercată de schimbările capitalismului.

În această perioadă apar noi legi privind protecția muncitorilor. Legea din 15 iunie 1883 și completată în 1892, instituie un regim de asigurare de boală, acesta fiind alimentat de plățile obligatorii ale muncitorilor și funcționarilor care câștigă mai puțin de 2.500 de franci pe an (2/3 muncitorii și 1/3 patronatul). Această lege asigură gratuitate îngrijirilor spitalizării, precum și plata în bani a jumătate din salariu timp de 26 de săptămâni. Asigurarea nu este administrată de către stat, ci de asociațiile corporative alese în proporție de 2/3 de muncitori și 1/3 de patroni, dar funcționează sub controlul autorităților locale. În 1892, asigurarea de boală este extinsă la servitori și la muncitorii agricoli, indemnizația fiind egală cu 50% din salariu, pentru 13 săptămâni (astfel că în 1913, 13 milioane de persoane beneficiau de asigurare de boală).

Prezența muncitorilor în organismele de gestiune răstoarnă schema etatistă a lui **Bismarck**, statul având doar rolul de control asupra organizațiilor. Dar, o dată cu Legea din 22 iunie din 1889 privind sistemul de pensii, Bismarck își reia proiectul de atașare a muncitorilor la stat. Pe lângă cotizațiile muncitorilor și patronilor (în aceeași măsură), statul german adaugă partea sa de finanțare și se îngrijește de cheltuielile de gestiune (asigurarea obligatorie pentru salariile sub 2.000 de mărci, conferă dreptul la o pensie la vârsta de 70 de ani, după 30 de ani de cotizație). Astfel, Germania a cunoscut un progres în domeniul politicii sociale, succes obținut și de pe urma avântului economie din acea perioadă. Modelul german a fost urmat de multe alte țări: **Austria (1888)**, **Danemarca (1891)**, **Belgia (1894)**, **Luxemburg (1901) etc.**

La sfârșitul sec. al XIX-lea, Marea Britanie dispunea încă de un sistem eficace de protecție socială, iar până în 1905 reformele rămân blocate. Din 1906 în 1914, partidul liberal se convertește la ideea unei intervenții sociale a statului. Datorită șomajului și grevelor se impune votul unei pensii de bătrânețe non-contributivă, finanțată de buget și destinată persoanelor de peste 70 de ani care nu au 32 de livre venit pe an (**Old age pension acts –1908**), astfel calea spre o politică de redistribuire este deschisă.

În 1911-1912 liberalii Partidului laburist, **The National Assurance Act (1911)** acoperind asigurările de boală și șomaj (ajutorul era de 15 săptămâni). Aceste asigurări sunt obligatorii pentru salariile anuale de mai puțin de 160 de livre, iar gestiunea este

încredințată caselor de ajutor reciproc, sindicatelor și companiilor de asigurări. Astfel, sistemul de boală devine cel mai întins din Europa, acoperind toți muncitorii prestând munci manuale în vârstă de 16 până la 70 de ani și pe alți salariați cu remunerații scăzute. Finanțarea este asigurată simultan de cotizațiile muncitorilor, ale patronilor și de un ajutor al statului (1914 - 14 milioane de britanici beneficiază de el).

La sfârșitul sec. XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, în **Franța** se inițiază o serie de legi de asistență care aduc un ajutor celor săraci: *asistența medicală gratuită pentru cei mai săraci (15 iulie 1893)*; *protecția socială a bătrânilor și infirmilor (14 iulie 1905)*; *asistența copiilor abandonați, un ajutor acordat familiilor numeroase după al patrulea copil (14 iulie 1919)*; *repaosul de 4 săptămâni după naștere cu indemnizația compensatorie a pierderii salariului (19 iunie 1913)*; etc. Cu toate acestea bugetul de asistență publică la începutul sec. al XX-lea se ridică la un miliard, mai puțin de 5% din buget, iar partidul radical (reformator) și clasele de mijloc au jucat un rol important în eșecul unei noi politici sociale.

La începutul secolului al XX-lea în toată Europa politicile sociale au progresat. Progresul cel mai important s-a înregistrat în domeniul asigurării medicale și într-un grad mai redus în cel al pensiilor, datorate în special sectorului marii întreprinderi.

Primul război mondial a determinat accentuarea problemelor sociale. În **Germania** politica socială se lărgeste, astfel că, între 1921-1923 au fost votate nu mai puțin de 50 de legi, iar în 1924 este votat un cod al asigurărilor sociale ale Reich-ului, având loc o unificare a serviciilor de ajutor social pe plan local într-un sistem descentralizat, însoțit de o garanție a statului. Dar, noul pericol pentru echilibrul social al Germaniei, vine de la amploarea șomajului și în acest sens pe 16 iulie 1927 se definitivează asigurarea de șomaj, finanțată de o contribuție a salariaților și a patronilor, organizată în strânsă legătură cu birourile de plasare. În același timp este pusă în aplicare legea celor 8 ore pe zi și politica de construire a locuințelor sociale și de control al chiriilor.

În această perioadă un rol important îl capătă sindicatele în gestiunea ansamblului sistemului de asigurări sociale. În 1928, **ADGB – Sindicatul social-democrația germană** – controlează 73% din casele de ajutor de boală care regroupează 85% dintre asigurați. Sunt încurajate convențiile și contractele colective care privesc toate aspectele vieții sociale ale întreprinderii și întăresc tendințele conciliante. Obiectivul de la **Weimar** este de a fi în Europa un **Wohlfahrtsstaat** (Statul bunăstării) în care consensul social este fondat pe o întâlnire între sindicate și patronat. Echilibrul forțelor politice este favorabil dezvoltării acestei noi etape în formarea Statului-providență.

În Anglia reformele sociale ale liberalilor englezi dinaintea anului 1914 rezistă, realizându-se o serie de ameliorări asupra sistemului de protecție. În

1925 este organizat un regim contributiv de pensii de bătrânețe, cu o pensionare fixată la 60 de ani pentru femei și 65 de ani pentru bărbați. Asistența este reformată prin două legi din 1929 și 1930, fiind încredințată așa ziselor **Assistance Committees**, care înlocuiesc **Poor Law Guardians** și funcționează ca un serviciu public. Această politică socială a accentuat deficitul bugetar astfel încât au trebuit mărite impozitele pe venit și succesiuni.

În **Franta**, din 1926, eșecul soluțiilor tradiționale de dreapta și de stânga impune schimbarea, dar și așa prestațiile sociale sunt foarte reduse. În 1928 se votează legea care grefează un sistem de asigurare obligatorie pe o structură mutualistă moștenită, dar care limitează câmpul de aplicare a obligației, numai a salariaților comerțului și ai industriei care câștigă un salariu inferior unui anumit plafon. Cotizațiile sunt patronale și muncitorești (4% din salariu pentru fiecare). Riscurile de boală și maternitate sunt acoperite pe principiul repartiției, iar bătrânețea și invaliditatea după vechea doctrină „economia subvenționată”. Regimul de boală implică un tichet moderator de 25%, iar pensia de bătrânețe, deschisă la 60 de ani, nu reprezintă decât 40% din salariu pentru 30 de ani de cotizații. Toate acestea nu sunt suficiente pentru a face să evolueze situația problemei sociale.

Anii '30 debutează cu o serie de probleme și crize economice: inflație, șomaj, scăderea puterii de cumpărare a banilor, etc. antrenând reducerea cheltuielilor sociale.

În **Germania**, patronalul îi cere lui **H. Bruning** micșorarea salariilor și a taxelor sociale. Sindicatele se opun revendicând o creșterea a indemnizației de șomaj sau reducerea timpului de lucru fără reducerea salariului. Pe fondul unei creșteri enorme a numărului de șomeri în același timp cu scăderea cotizațiilor, fac imposibilă finanțarea sistemului social. Sistemul este parțial salvat datorită intervenției statului, dar acesta este însoțit de reduceri foarte mari ale alocațiilor. Intensitatea crizei este prea mare pentru ca statul-providență să reziste la aceasta. Astfel, o parte importantă din muncitorii germani se îndreaptă spre o altă cale decât cea a „**democrației sociale**” sperate de **Weimar**, mulți se alătură partidului comunist, iar alții se lasă seduși de ideea „**comunității naționale**”, apărute de naziști.

În **Anglia**, ca și în **Germania**, criza din 1929 a afectat sistemul de ajutor al șomerilor, astfel se reduce venitul șomerilor și ansamblul ajutoarelor acordate sectorului social (nivelul veniturilor acordat de dole rămâne foarte scăzut – 35 de livre pe săptămână pentru o familie de 5 persoane). Din 1935 se pune în aplicare un sistem mai uman: **Unemployment Assistance Board**, care acordă un ajutor dincolo de cele 36 de săptămâni ale dole-ului. În afara câtorva măsuri voluntariste asupra locuinței (Greenwood act) și pensiilor, politica socială engleză nu cunoaște

alte schimbări, astfel că reducerea prestațiilor și a veniturilor reprezintă răspunsurile la problema socială.

În **Franța** legislația socială a anilor '30, departe de a instaura consensul inedit pe care unii îl sperau, consolidează frontiera între lumea patronală și lumea muncitorească, deschizând calea Frontului popular.

Apoi, în măsura în care fasciștii au ajuns la putere și-au propus ca sarcină fundamentală să distrugă organizațiile muncitorești, promovând ideea că siguranța adusă muncitorului va veni de la atotputernicul stat centralizat. În **Germania nazistă**, cercul beneficiarilor statului-protector bismarkist se lărgește cuprinzând profesiile liberale și pe meșteșugari, care formează o componentă importantă a bazei nazismului. Alocațiile familiale sunt mărite și politica natalistă se traduce prin acordarea alocației de maternitate timp de 12 săptămâni, iar văduvele beneficiază de pensii de la al treilea copil. În fascism, mecanismele statului-protector își pierd specificitatea socială pentru a deveni componente ale statului totalitar. Organismele de asistență sunt înzestrate cu directori omniprezenți numiți de stat, iar reprezentanții asiguraților sunt concediați și înlocuiți cu un personal supus regimului, siguranța socială este una din componentele subordonării individului față de partid și de stat.

În Franța, Revoluția națională a guvernării din **Vichy**, redefinește marile orientări ale politicii sociale pornind de la ideea că familia, societatea și patria trebuie să acorde individului mijloacele de existență într-o societate în care ideea de luptă de clasă trebuie să fie eradicată. Astfel, Ministrul Muncii din Vichy, **R. Belin**, pune în aplicare **La Charte du travail** (Cartea muncii), care reușește să stabilească un sindicat unic și să instaureze o colaborare între patronat, tehnocrați și personalul politic din Vichy pentru a lupta împotriva șomajului și de a organiza piața muncii prin „oficii departamentale de plasament”. Se generalizează serviciile medico-sociale ale întreprinderilor, se instituie alocația femeii casnice și se mărește alocațiile familiale, se încearcă aplicarea unui salariu minim garantat, organizarea pensiei muncitorilor bătrâni etc., toate acestea mascând statul autoritar în stat protector.

Al doilea război mondial generează la scară mondială noi solidarități și noi dinamici sociale. În 1942, ideea clasică a nașterii statului-providență modern se numește **planul Beveridge** (Social and Allied Service). Principiile **planului Beveridge** își propun ca obiectiv eliberarea societății de lipsuri și de toate riscurile grave, impunându-se câteva orientări: garantarea unui minim de trai decent fiecăruia prin prestații uniforme obținute din cotizații uniforme, fiscalitatea prestațiilor familiale și a celor de sănătate, suprimarea mizeriei, etc. Noua politică a statului-providență implică toți cetățenii nu numai săracul, dar este susținută de intervenția statului. Beveridge are grijă să facă deosebirea între stat-providență și naționalism. Sistemul de redistribuire verticală nu trebuie să descurajeze inițiativa

individuală și trebuie să se păstreze o anumită relație între cost și contribuție pentru ca aplicarea politicii sociale să fie eficientă.

Planul Beveridge își găsește aplicarea în Regatul Unit în cinci legi puse în aplicare de laburiști: legea asupra Serviciului național de sănătate (1845); legea asupra accidentelor de muncă și asupra asistenței (1948); legea asupra alocațiilor familiale (1945); legea asupra asigurării naționale (1946). Deși modelul englez nu se impune ca model unic, acesta este imitat, dar în mod propriu, de Norvegia, Suedia, Finlanda, Danemarca și Islanda.

În Franța, **P. Laroque** Ministrul Muncii și al Securității Sociale inspirat de Planul Beveridge creează **Consiliul Național al Rezistenței (CNR)**, care în 1944 adoptă în unanimitate programul definitiv „*al unui plan complet de securitate socială vizând asigurarea mijloacelor de existență tuturor cetățenilor, în toate cazurile în care nu sunt capabili să și le procure prin muncă, cu o gestiune aparținând reprezentanților celor interesați și ai statului*”. Securitatea socială acoperă riscurile de boală, invaliditate, bătrânețe, accidente de muncă. Asiguratul nu-și poate alege casa de asigurări, dar își poate alege medicul și spitalul. Cheltuielile de securitate socială au crescut foarte mult de la 0,8% din PIB în 1938 la 8,1% în 1947.

În 1946 sunt contestate universalitatea și unitatea sistemului social care fuseseră legate de o „casă unică”, de către opoziția **Mișcării Republicane Populare (MRP)** și a mișcărilor familiale. Principiul unui regim de bătrânețe unic este abandonat din 1947, iar legea din 21 februarie 1949 consacră autonomia caselor de alocații familiale. Casele de ajutor reciproc care erau preponderente în vechiul sistem rămân baza noului dispozitiv ca și companiile de asigurări, care gestionează accidentele de muncă. În Franța opțiunea revoluționară este înfrântă de perspectiva reformistă, în schimb statul-providență francez rămâne marcat de influența unei stângi marxiste care domina atunci viața politică.

După Război, **Germania** era parțial distrusă, statul era slăbit, iar numărul de zădărnici și invalizilor era considerabil. În aceste condiții, între **1938-1943** în **Freiburg im Breisgau**, se naște conceptul de „*Economie socială de piață*”, fiind un aliaj între liberalism și etatism. Un grup de economiști și teologi germani aflați în opoziție cu național-socialismul lui Hitler formulează și dezvoltă principiile unui sistem economic într-o Germanie de după Hitler. După terminarea războiului și în pragul constituirii RFG, profesorul **Alfred Muller-Armack** denumesc această viziune economică drept *economie socială de piață*, iar **Ludwig Erhard** în calitate de Ministru la Economia noului stat (RFG din 1949 și Cancelarul Germaniei între 1963 – 1966) reușește să asigure cadrul politic de aplicare în practică a *economiei sociale de piață* în ciuda opoziției mării majorități a clasei politice a anilor '50. **Alfred Muller-Armack** definește esența acesteia în relația dintre libera inițiativă manifestată într-o economie concurențială cu progresul social

rezultat din eficiența economiei de piață. Obiectivul de bază al economiei sociale de piață este realizarea unei sinteze între obiectivul libertății individuale și componenta socială a comportamentului uman. **Libertatea individuală, dreptatea socială și eficiența economică** sunt componente esențiale și inseparabile a concepției economiei sociale de piață. Alți adepți care au participat la elaborarea ei: **Walter Eucker, Franz Bohm și K. Paul Hensel, Wilhelm Ropke etc.**

Noul stat-providență joacă un rol esențial în faza de reconstrucție: ajutor pentru victimele războiului, compensație pentru refugiați și strămutați (1952), repunerea în funcție a vechiului sistem de siguranță socială, etc. Ambițiile economiei sociale de piață sunt cele ale unui stat-providență bogat în care posibilitățile de transferuri sociale sunt posibile printr-un înalt nivel de productivitate al activității economice. Noul stat-providență marchează o ruptură cu epoca în care se gândea că sacrificiul progresului social era o necesitate a progresului economic.

Apoi, au urmat treizeci de ani glorioși înregistrându-se o creștere economică puternică care au permis o lărgire foarte rapidă a acoperirii sociale. Astfel că, dacă în 1945, numai 50% din francezi beneficiau de securitatea socială, în 1974 beneficiau 99,5%. În toate țările s-a extins politica socială luându-se în considerație ansamblul riscurilor; indemnizația de șomaj care era aplicată în Anglia și Germania, a fost asigurată și în Franța prin înființarea în 1958, a **Asociațiilor pentru Serviciu în Industrie și Comerț (ASSEDIC)**; sistemele de pensii s-au extins la toate profesiile, iar regimurile de pensie complementare au șters parțial diferența de nivel de trai între perioada de activitate și aceea de pensie; renașc societățile mutualiste pe ansamblul continentului european. Rolul statului a crescut foarte mult în vederea extinderii asigurărilor obligatorii și impunerea unei omogenități mai mari a protecției sociale.

Extinderea riscurilor acoperite și creșterea indemnizațiilor acordate asiguraților sociali din țările europene au provocat o mărire foarte puternică a reținerilor obligatorii, noțiune care confundă fiscalitatea cu cotizațiile sociale (în Franța din 32,8% din PIB în 1959 au ajuns la 44% în 1980). Această politică socială a amplificat efectele „fordismului”, căci funcția sa de redistribuire a permis creșterea asociată unei sporiri a productivității muncii, mai bine protejată și de mai bună calitate. Dar, efectul redistributiv rămâne limitat, pentru că, în cea mai mare parte a țărilor europene prelevările nu sunt proporționale cu venitul și procentul de cotizare descrește sub venitul plafon. Această limită este cu atât mai clară cu cât Franța a preluat prestațiile în bani gheață, în detrimentul echipamentelor colective gratuite – școli, spitale, centre sociale – deschise masei indivizilor. De asemenea și inegalitățile legate de accesul la sistemul de sănătate conduc la efecte antiredistributive (în Franța, pentru aproape 80% din populație corectarea venitului este sub 10%). Totuși, în ciuda celor 30 de ani de creștere,

politicile de asistență au rămas necesare, căci sărăcia nu a fost eliminată, ea continuând să atingă de la țară la țară, între 5% și 10% din populație, datorită marginalizării unor categorii defavorizate ale populației, fie de insuficiența prestațiilor furnizate de sistemele de siguranță socială când cotizațiile au fost prea slabe sau inexistente.

Progresiv, s-a impus un model european de securitate socială care se supune unui sistem de asigurare reglată de stat sau de asigurării înșiși și la pol opus modelul Statelor Unite care au dezvoltat un alt sistem de protecție socială în care intervenția statului este foarte limitată punând accent pe asigurările individuale, private (Europa consacră sistemului de protecție 23% din resursele sale, 15% Statele Unite și 12% Japonia).

În anii '70 -'80 cheltuielile de protecție socială au crescut cel mai mult în Comunitatea Economică Europeană (+90%). În perioada 1980-1989, pe fondul unei scăderi a creșterii economice, cheltuielile de protecție socială n-au progresat decât cu 24%. Datorită încetinirii activității economice sunt afectate resursele de siguranță socială, astfel că, ansamblul prestațiilor sociale se măresc mai mult decât bogăția națională: ele reprezentau în Europa un sfert din PIB în anii '90 față de 6% în 1959. Cheltuielile cu prestațiile sociale se măresc și datorită îmbătrânirii populației care necesită costuri mai mari pentru bătrânețe și boală (creșterea cheltuielilor de boală își găsește sursa în dezvoltarea spitalului și a costului său, mărirea ofertei medicale și progresului cultural valorizând sănătatea), datorită creșterii șomajului care necesită fonduri pentru asigurarea ajutorului de șomaj (de exemplu în Franța cheltuielile pentru ajutorul de șomaj a crescut de la 2,2% la 17%), datorită creșterii populației care necesită asigurări familiale, etc.

Cetățenii statelor dezvoltate împărtășesc, în ansamblu, ideea că aceste sisteme de protecție sunt costisitoare și cred că sumele prelevate sunt prea ridicate, dar puțin sunt cei care cred că schimbarea sistemului va da rezultate.

De-a lungul timpului, se pot distinge destul de clar două momente puternice în apariția statului-providență modern: **anii 1880-1890 și al doilea Război Mondial**. Inițiativa protecției sociale a fost inițiativa elitelor la putere, iar burgheziile Europei s-au întors către stat, când au înțeles că echilibrul nu poate fi găsit numai pe baza interesului individual, ci trebuie să vizeze interesul colectiv a masei populare.

Dacă treptat s-a impus un model european de protecție socială, istoria comparată subliniază diferențele în căutarea echilibrelor politice fundamentale de la o țară la alta. Statul social al lui Bismarck inaugurează un progres remarcabil pe plan social, dar pentru a întârzia efectele democrației politice asupra elitelor tradiționale. Democrația franceză, care reprezintă un progres pentru toată Europa, tergiversează înainte de a aborda problema asigurărilor sociale. În Regatul Unit coexistă într-un mod original refuzul cel mai radical al intervenției statului

în chestiunea socială și recurgerea cea mai amplă la naționalizarea instituțiilor sociale¹³. Astfel, statul-providență nu își găsește semnificația deplină decât în spațiul european, fiind una din componentele istoriei Europei și unul din semnele originalității sale în raport cu Statele Unite sau Japonia, devenind condiția însăși a cetățeniei în care nu trebuie să existe diferențe între democrația politică și democrația socială.

În România, politica socială a căpătat contur după Revoluția din 1989, iar programele și particularitățile sistemului de protecție socială formează obiectul acestei lucrări.

Concepte de bază

- Asociație de consum
- Asociație de producție
- Asociațiile intermediare
- Cooperative de credit
- Cooperative de consum
- Case de economii
- Case de pensii
- Economie socială
- Economie solidară
- Economia socială de piață
- Stat providență
- Planul Beveridge
- Fordism

Întrebări

1. Care sunt cele cinci faze corespunzătoare marilor etape ale capitalismului francez?
2. Caracterizați prima etapă a evoluției Economiei Sociale?
3. Prezentați etapa: 1850-1900.
4. Analizați schimbările care au avut loc între 1901 și 1945, în ceea ce privește Economia socială
5. Caracterizați etapa evoluției Economiei Sociale după eliberare.
6. Elementele de noutate aduse de etapa: 1975-1990.
7. Prezentați evoluția istorică a politicii sociale în Germania și Anglia.
8. Care sunt obiectivele Planului Beveridge.
9. Când și unde se naște termenul de „economie socială de piață”?
10. În ce constă legea Bismarck?

¹³ Francis Demier, *Istoria politicilor sociale, Europa, sec. XIX-XX*, Iași, Institutul European, 1996, p. 108

Texte de analizat și de comentat

«Economia socială studiază mai degrabă relațiile voluntare pe care le creează oamenii între ei – sub formă de asociații, de legislație sau de instituții - în vederea îmbunătățirii condițiilor lor. Ea își propune să caute și să aleagă cel mai bune mijloace pentru atingerea acestui scop. Prin aceasta se apropie mai curând de caracterul științelor morale, căutând ceea ce trebuie să fie, și de caracterul artelor, căutând ceea ce trebuie să facă, și ea e desemnată uneori, mai ales de economiștii germani cu numele de Politică socială. Economia politică aplicată arată cele mai bune mijloace practice de a mări bogăția unei țări, în timp ce Economia socială, caută mai ales să-i facă pe oameni mai fericiți, procurându-le nu numai mai multă îndestulare ci mai multă siguranță, mai multă independență, mai multe plăceri și, prin urmare, vizează mai ales clasa muncitoare. Aceste două surori trăiesc în lumi diferite și nu se simpatizează deloc: una în lumea afacerilor și alta în comitetele de reforme sociale » (**CHARLES GIDE “ Curs de Economie politică – București, 1925, ediția A 8-a, vol. I, Cap. Știința economică, p.4-5)**

În Belgia s-au luat o serie de inițiative care vizează crearea de locuri de muncă pentru persoanele cu un handicap, cu scopul de a oferi persoanelor puțin calificate nu numai un stagiul profesional, dar și o slujbă stabilă „Începând cu anii 60, inițiativele de a-i pune la muncă pe cei mai puțin calificați s-au multiplicat mai ales cele care-i vizau pe handicapații psihici sau mentali. Azi există în Belgia mai mult de 150 de „ateliere protejate” care oferă un loc de muncă stabil și remunerat pentru aproximativ 20.000 de handicapați, care participă astfel la producția de bunuri și servicii vândute pe piață și asigurând o autofinanțare parțială (50% în medie) a acestor întreprinderi. Atelierele protejate au forma juridică de asociații fără scop lucrativ și primesc norme foarte precise de la autoritățile publice pentru a fi posibilă finanțarea încadrării persoanelor handicapate și de a compensa productivitatea lor scăzută. În partea francofonă a țării, atelierele protejate au fost recent rebotezate în întreprinderi de muncă adoptate”. (**Jacques Defourny, Louis Favreau, Jean-louis Laville – „Insertion et nouvelle economie sociale”, Desclee de Brouwer, Paris, 1998)**

Titluri de referate și lucrări complexe

1. Premisele istorice și social economice ale apariției Economiei Sociale.
2. Inserția și noua economie socială (o analiză comparativă a economiei sociale în diferite țări: Belgia, Suedia, Franța , Italia, Germania, etc.)
3. Istoria politicilor sociale (se poate alege orice țară și prezentată) în Germania, Franța, Marea Britanie, etc.
4. Economia socială și solidară.
5. Societățile și companiile în asociații cooperative.

Referințe bibliografice

- FOREST, A. *La Révolution française et les pauvres, Librairies Academiques, Paris, Perrin, 1986*
- GORDON, A.,
BLACKWELE, B. *Economics and Social Policy, Oxford, Publisher LTD, 1982*
- GALBRAITH, J. K. *Societatea perfectă, București, Editura Eurosong & Book, 1997*
- BOHM, F. *Der Wettbewerb als Instrument Staatlicher Wirtschaftslenkung in Schritten der Akademie für deutsches Recht, 1942*
- CETTE, G.,
HERITIER, P.,
SINGER, V. *Services de proximité et nouvelle croissance, în Derenirs, nr. 23-24, 1996*
- ROUSTANG, G. *Emploi, croissance, société, Rapport du Commissariat général au Plan, La Documentation française, 1991*
- BIDET, E. *L'économie sociale, Paris, Le Monde, 1997*
- LAVILLE, J.-L. *L'économie solidaire, une perspective internationale, Paris, Desclee de Brouwer, 1994*
- LAVILLE, J.-L. *Les Services de proximité en Europe, Syros, 1992; et Economie des services de proximité, Paris, CRIDA-ISCI, 1995*

- DEMOUSTIER, D. *L'économie sociale et solidaire. S'associer pour entreprendre autrement*, Paris, La Découverte et Syros, 2001
- DESROCHE, H. *Solidarités ouvrières, sociétaires et compagnons dans les associations coopératives*, Paris, Ouvrières, 1981
- RACOCEANU, N. *Politicile familiale*, București, Editura Instant Autotip, 2003
- ZAMFIR, C. și ZAMFIR, E. *Politici sociale. România în context european*, București, Editura Alternative, 1995
- BREMOND, J. și GELEDAN, A. *Dictionnaire économique et social*, Paris, Hatier, 1990
- TAMAȘ, S. *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*, București, Editura Academiei Române, 1993
- ROSANVALLON, P. *Noua problemă socială*, Iași, Institutul European, 1998
- ZAMFIR, C. și VLĂSCEANU, L. *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel, 1993
- xxx** *Dicționar al limbii române*, Editura ARSR, 1984
- xxx** *Codul Muncii*, București, Regia autonomă Monitorul Oficial, 2003